

● SARA
POISSON

● Grožio
mašina

/ Esė

~

VILNIAUS PONIABUDĖ

„Šen bei ten galėjai išvysti rudeniškai žvilgančią bei lipnią, naujai nudažytą mėlyną pašto dėžę. Gatvės šiame kvartale buvo tylios, o tiesą sakant, tai visai nederėjo sostinės gatvėms. Jis stengėsi prisiminti jų pavadinimus, vaistines, policijos nuovadų vietas. Jam nepatiko, kad čia taip erdvu, taip daug žole apaugusių skverų, pušų ir beržų, statomų namų, daržų, dykviečių. Visa tai pernelyg priminė provinciją. (...) Apskritai tik vienas neabejotinas požymis bylojo, jog jis vaikšto po sostinę: kai kurie praeiviai buvo tikrai nuostabiai apsirengę!“* – taip Vladimiro Nabokovo romane jaučiasi iš provincijos į Berlyną atvykęs jaunuolis Francas. Panašiai galėjo jaustis ir romano autorius: iš jo memuarų galima išskaičiuoti, kad 1922–1937 metais, Berlyno laikotarpiu, jis neužmezgė jokių artimesnių ryšių nė su vienu vokiečiu.

9 * Vladimiras Nabokovas, *Karalius, dama, valetas*,
vertė Rita Vitalija Cibulskaitė, Vilnius, 1992, p. 34.

Keistu būdu panašūs vaizdai sostinėje supa ir mane. Pro užpakalines duris, skirtas išeiti, prieš metus patekusi į Vilnių radau žole apaugusius skverus, apšnerkštus kiemus su pūvančiais skudurais, rūgstančiomis ir pelijančiomis slyvoomis, sutrešusių sandėliukų ir tinklinių tvorų supamais daržais. Ant sumestų pūvančių skudurų gretimame apleistame kieme išdygusi poniabudė, savo švelniu dvėsėlienos kvapu viliojanti muses, manęs nebenustebino, tik savotiškai pažymėjo išskirtinį Vilniaus paradoksalumą. Tamsiame patvoryje, už trylikos minučių pėsčiomis nuo Aušros vartų.

Čia, už trylikos minučių kelio, pro langą žvelgiu į Anos ir Vasilijaus sodą, sandėliukus ir garažus, rudeniškai atlapotą šiltnamį su pageltusiomis agurkų virkščiomis, išvirtusius burokėlių lapus, naujai susodintus braškių daigus, apskurusius juodųjų serbentų krūmus. Šią vasarą pievelėje po vyšnine slyva nebeliko „Volkswagen Golf“ griaučių, kurie, kaimyno Tadeko tvirtinimu, čia išstovėjo gal kokius tris penkmečius. Tokiu būdu esą Anos brolis kovojo už savo teritoriją bendrame sklype.

Kai vieną gražią dieną senukas vokiškas automobilis buvo įjungtas ir išvartytas iš kiemo, pradžiugau. Švaresnis vaizdas pro langą ir pokytis nuteikė maloniai. Galų gale su sesers šeima po vienu stogu gyvenęs Anos brolis nusileido, tad pamaniau, kad daugiau švaros reiškia ir daugiau taikos mano gyvenimo pašonėje. Dar po mėnesio ši įsivaizduojama taika įgijo platesnę, gal net kosminę, perspektyvą. Sužinojau, kad plaučių vėžiu apsirgęs automobilio savininkas

buvo išsiųstas į erdvesnius visatos sklypus. Paaiškėjo, kad didžioji taikdarė ir švarintoja ar (ap)valytoja šiame kieme buvo mirtis. Toji pati, kuri šią vasarą su savimi išsivedė kaimynę ir buvusią mano buto savininę Genutę, didžią mezgėją ir detektyvinių romanų skaitytoją, ji išsivedė ir mano katiną Pliusą, į kurio baltumą taip gražu buvo žiūrėti pro tą patį langą.

Kelis šimtus Genutės nunertų įvairiaspalvių megztnių, tvarkingai sulankstytų ir suguldytų jos spintose ir sekcijose, ketinu pakilnoti savo sapnuose. Sapnai vogte pasivagia viską, kas gyvenime juos kėsinaši pranokti.

Tai, kad atsidūriau Vilniuje, įeidama čia pro užpakalines duris, skirtas išeiti, aiškiai pranoko mano sapną, kuriame man buvo apreikšta, kad gimiau ir mirsiu mažame šalies miestelyje.

Užpakalinių durų, arba išėjimo, sindromas būdingas daugeliui mano gyvenimo posūkių. Panašiu būdu patekau į universitetą, žurnalistiką, vėliau ir į literatūrą: ne iš aistros ar ambicijos, be aukų literatūros dievams, be konjunktūrinių ritualų. Studijų metais neturėjau nė menkiausio noro likti Vilniuje. Gyvenimo sostinėje prasmė man visiškai nebuvo suprantama. Galima sakyti, netgi nenorėjau to suprasti – tarytum bijodama, kad koks nors supratimas, nauja „tiesa“ man grasina išmušti iš po kojų tam tikrą pamatą, kurį buvau pasiklojusi. Prie išeiti skirtų durų mane atplukdydavo tam tikra nuo manęs nepriklausanti tėkmė, o į svetimų žmonių sukurtas ir puoselėjamas teritorijas įversdavo kažkieno kito sukelta banga.

2014-ųjų rudenį į Vilnių mane įvertė provinciją užliejusi nedarbo ir emigracijos sukelta kultūrinės ir politinės entropijos banga. Ji sukilo ir nuplovė sapno danguje nuskambėjusį pažadą. Šitaip aš iš renovuojamo ir švarėjančio bei tuštėjančio miestuko Lietuvos šiaurėje atsidūriau tarp rusų lietuviškomis pavardėmis, rusiškai kalbančių lenkų, supuvusių slyvų, po kiemą pribarstytų žemiinių kepuriių.

Pro kitą langą matau, kaip gatve srovena mano kaimynės kasdien paliejamos paplavos ir šunų šlapimas. Už kampo prie mėlynai dažytos vandens kolonėlės sutinku moteris ir vyrus, plaunančius puodus ar skalaujančius skalbinius. Dar už septynių minučių kelio prasideda neasfaltuotas Panevėžio gatvės ruožas. Pavasarį čia pasišienavau dilgėlių, o vasaros pabaigoje apleistame miškelyje paslapčiomis pakasiau viruso nukautą savo katiną.

Visos šios aplinkybės ir kova su entropija gelbstint slyvas esmingai išryškino mano, vidurinės klasės egzemplioriaus, savybes, aprašytas Ericho Frommo. Taupumas ir racionalumas, rausiant apleistą valdiško sodo kampą, verdant slyvienes iš akyse tęžtančių slyvų, kurios niekam, išskyrus mane, nerūpi, buvo ne kas kita, kaip įrodymas tam tikro klasinio įdago. Susitaikymą ir net tam tikrą mėgavimąsi aplink mane tvorančiu destruktivumu kildinu iš vidurinės klasės žemutiniam sluoksniui priskiriamo priešiško, kuris, anot Frommo, yra viena iš jėgų, padedančių užauginti fiurerius ir (arba) neurozes. Sakykime, aš, jei leisite, pasirinkau neurozę, kad ir su mąstytojo suformuluota užuovėja. Jos pagrindas įvardijamas

kitaip, nei tvirtina daugelis teisę gydyti neurotikus turinčių psichoterapeutų ir psichiatrų, kuriems esama visuomenės struktūra atrodo savaime suprantama, o prie jos neprisitaikantis žmogus – ligonis. Frommui neurotikas yra žmogus, kuris nepasidavė kovodamas už savo asmenybę ir, priešingai nei įsitikinę licencijuoti psichiatrai, yra ne toks suluošintas kaip vadinamasis normalus žmogus, kurio individualumas paaukotas stereotipiniam sveikumui.

Sveikata ir normalumas tikrai nebuvo dalykai, kurie mane sietų su Vilniumi. Ir vargo, varganumo liudijimas buvo tai, kas brėždavo mano tapatumo kontūrus ir paradoksaliu būdu suteikdavo man gyvybės, sveikatos ar tam tikrą postūmį. Dar sykį tai supratau visai neseniai, gatvėje, netoli tos vietos, kur išsenka mano kaimynės (vardu jos nevadinu todėl, kad ji nesuteikė man progos jo sužinoti; iš kitos kaimynės gavau žinią, kad toji neįvardijamoji lengviau susišneka su vaидуokliais nei su žmonėmis) paplavų srovelė. Srovelės galutiniame taške mudu stovėjome su kaimynu Tadeku, su savo žmona lenke rusiškai kalbančiu lenku. Čia mudu aptarinėjome jo sutinusias, smulkiomis mėlynomis kraujagyslėmis išraizgytas kojas. Tadekas man aiškino ir galiausiai įtikino, kad kojos yra silpnoji jo giminės vieta ir kad jos pradėjo tinti beveik tuo pačiu metu, kai jį surakino skrandžio skausmas ir kai jis nutarė atsirakinti nuo degtinės ir alaus.

Tadeko blauzdas mačiau tik iš dalies – jas dengė storos pilkos treninginės kelnės, labai panašios į tas, į kurias po dar-

bo mėgstu įsmukti ir aš. Pokalbis apie vargas kojas ir prieš Tadeką sukilusį skrandį pamažu virto pasakojimu apie atlyginimą nustojusį mokėti darbdavį, apie laiptais aukštyn kirbais nešiojamą betoną ir apie tai, kad dabar, ėmus maištauti kojoms, jas tenka apauti ne saugiais auliniais, bet guminėmis šlepetėmis, o atlyginimo nemokantis darbdavys į tai žiūri atlaidžiai. Ir staiga aš, aktyvi gatvės veiksmo dalyvė, pajutau, kaip visas šis kūno veiklos, darbo santykių ir kaimyniško pokalbio jovalas, virtęs vientisu tekstu, pamažu mane atgaivina. Gražina mane prie įprasto „vargano gyvenimo“ struktūros, kuria tikiu ir kuri buvo nuolatinis tikėjimo pagrindas keičiantis mano santykiui su Dievu, kintant religinių išgyvenimų stiprumui, stiprėjant ir vėliau nykstant tikėjimui, kad šio pasaulio kūrėjas yra geras ir kad sostinė man pasirodė tam, kad čia atrasčiau viską, ką mano tautiečiai sukūrė geriausia.

Per gyvenimą teko išbarstyti, o paskui surinkti ir vėl išsaugoti ir kitų neblėstančių individualaus tikėjimo tiesų. Viena tokių yra ta, kad viskas, ko žmogui iš tikrųjų reikia, yra švelnus, šiltas į jį patį panašus gyvūnas, žiūrintis nuolankiomis akimis ir neaiškinantis, ką ir kaip šiame gyvenime reikėtų daryti. Tikriausiai todėl pirmoji mano vaikystės svajonė – ar greičiau planas – buvo užsidirbti pinigų ir nusipirkti boloninį šuniuką, kitaip sakant, bičiulį, kuris dovanotų tau šilumą, švelnumą, draugystę, dargi grožį, kartu džiaugdamasis tavo valdžia. Ši idėja gimė Panevėžyje, vėliau ne sykį buvo patvirtinta įvairiose gyvenamosiose vietose, tačiau galiausiai jos teisumas paaiškėjo atsikrausčius į

Vilnių. Seniai nebuvau mačiusi tiek žmonių, už pavadėlių vedančių šunis, ir tiek languose įrėmintų kačių. Galiausiai nė kiek nenustebau syki pakeliui į darbą išgirdusi du pusamžius vyriškius svarstant, kas geriau – auginti vaiką ar šunį. Nors skubėdama jų strateginės diskusijos išvadą palikau savo šalikelėje, beveik neabejoju, kad visi pliusai buvo sudėti šuns naudai.

Kuo čia, sakysite, dėtas Vilnius? Ogi tuo, kad šunų ir kačių svoris žmogaus gyvenime čia atsiskleidžia akivaizdžiai ir galutinai. Netgi tie, kurie sakosi nenorį prieš nieką gyvenime žemintis ir lankstytis, neburbėdami ir nesiraukydami lenkiasi prie savo keturkojo draugo ekskrementų. Ir tebūnie palaimintas geras šių keturkojų augintinių virškinimas. Nes netgi priešui nenorėčiau linkėti lankstytis prie konsistencijos, kurią praėjusį antradienį, saulėtą, bemaž šventišką pavakarę, mano akyse paleido anglų buldogas. Jau nebežiūrėjau, ką prie šios tyrelės M. K. Čiurlionio gatvėje palinkusi veikia dvikojė keturkojo drauguzė. Nežiūrėjau, bet tikrai ne dėl to, kad būčiau tokio lankstymosi prie šunų paliktų pėdsakų priešininkė, – juk pačiai tenka panašiai tupinėti prie katino tualetu. Tiesiog meilės scenelė su buldogu buvo labai jau intymi, o aš gerbiu tokį intymumą, todėl paprastai palieku jį privačiam gyvenimui net tada, kai jam tenka pasirodyti viešai.

Tačiau svarbiausia, ką noriu pasakyti, yra paikas paskui mane į Vilnių atsivijęs nuomonių ar nuotaikų šleifas, kad Vilniuje manęs laukia kažkas geresnio – nuo neapibrėžtos

meilės gyviems padarams iki pakylėtų jausmų miestui, architektūrai, kažin kokiai aukštesnei kultūrai, tauresniems santykiams ar didesnėms galimybėms. Kai apsigyvenau Vilniuje, kai kas atvirai pranešė, kad tai – jos ar jo svajonių miestas ir kad man pavydi šio ypatingo gėrio. Ogi dar kai kas tiesmukai pareiškė, kad dabar jau būsiu ten, kur man ir vieta. Tarsi gyvenimo gėrį ar kokybę lemtų tam tikros miesto savybės, o ne tasai švelnus kailis ir šiluma, tos dvi mielos, nuolankios akys, dėl kurių mums visiškai nesunku lankstytis prieš tai, kas gatvės grindiniui kokybės, reikia manyti, neprieda.

Turbūt ir mirdama nesuprasiu, kodėl gyventi su šunimi ir kate geriau Vilniuje nei Mažeikiuose ar Ežerėje**.

Apskritai Vilnių gerbiu ir dėl to, kad čia (pabrėžiu žodį „čia“) turiu namus, kur mane grįžtančią pasitinka katinas Pliusas. Kad pro atviras duris birželio savaitgaliais galiu girdėti, kaip jį čeksėdama gąsdina sodinė devynbalsė. Ir kad pro tas duris į kambarį su visais kiaušinėliais viduriuose įzvimbia didelė šūdmusė: ji man primena vaikystę, kurią dabar manausi sapnuojanti atviromis akimis. Šventojo Aleksandro Neviškio cerkvės varpų garsas šiam svaiginančiam turiniui suteikia pridėtinę vertę. Cerkvės varpai mane atjaunina, kaip ir viskas, ką girdi naujai, pirmą kartą, kas suteikia pojūtį, kad dar yra ką šiame gyvenime patirti.

Kadaise, baigusi vidurinę, į Vilnių atvykau visai ne dėl to, kad jis buvo mano svajonių ar ateities miestas. Žinojau, kad jis toks yra ne vienam, tačiau nuo mažų dienų esu

nepatikli vidurinės klasės atstovė. Kuo miesto mokytojos ar profesoriaus gyvenimas geresnis už kaimo melžėjos gyvenimą? Mokytojų ir profesorių garbė man neatrodė patikimesnė nei tykus gyvenimas vienkiemyje su šunimis, katėmis, karvėmis, avimis, kiaulėmis ir vištomis, vasaros kaitroje zvimbiant šūdmusėms, o žiemą pokšint tvoroms ar raudonuojant sniegenoms. Ar dabar manau kitaip? Jei atvirai, man nepavyko smarkiai pasikeisti, kad ir kaip būtų gėda prisipažinti. Per gyvenimą suvokiau tik viena: dažniausiai visiškai neapsimoka būti atviram ir drumsti saugumą, kuri manosi susikūrę visokių hierarchijų puoselėtojai bei ribų nustatinėtojai. Trumpai apie tai sau sakau: kam lodyti šunis? Jau geriau rasti tykesnių laisvės (ar pabėgimo) būdų.

Juk kuo puikiau pamenu, kaip įsiuto rusų kalbos ir literatūros mokytoja, kai būdama keturiolikos rašinėlyje apie savo būsimą profesiją parašiau, kad noriu būti melžėja. Jai pasirodė, kad juokiuosi iš jos ir užduoties. O juk net nemaniau juoktis.

Nežinia, kodėl kai kurie žmonės romias gyvulio akis iškeičia į žmogaus akis, o lankstymąsi prie naminio gyvūno išmatų – į blizginamus puodus, klozetus, džiūstančių skalbinių giriandas. Arba vietoj saulėto žolės lopinėlio pasirenka rašomąjį stalą, kompiuterio ekraną ir tai vadina savo svajonių vieta.

Vilnius – miestas, kuriame ant asfalto auginami vaikai ir šunys panašūs į nuskintas, niekada neprigysiančias gėles. Miestas, kuriame daugybė žmonių bėga, skuba, važiuoja, grūdasi, šitaip turbūt vaikydami svajonę savo svajonių mieste.